

KICHIK BIZNES (OILAVIY TADBIRKORLIK) VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARNI TAKOMILLASHTIRISH

Djalolova Umeda Narzulloyevna

*Buxoro viloyati Vobkent tumani 1-son poletexnikumi biznes asoslari fani
o'qituvchisi*

Аннотация: В данной статье представлены предложения и решения по совершенствованию социально-экономических факторов развития малого бизнеса и предпринимательства.

Ключевые слова: малый бизнес, развитие конкуренции и наполнение потребительского рынка, финансовые ресурсы, использование возможностей, инновации, стимулы, хозяйствующие субъекты.

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes (oilaviy tadbirkorlik) va tadbirkorlikni rivojlantirishda ijtimoiy-iqtisodiy omillarni takomillashtirish borasida takliflar va yechimlar o'z aksini topadi.

Kalit so'zlar: Kichik biznes, raqobatni rivojlantirish va iste'mol bozorini to'ldirish, moliyaviy resurslar, imkoniyatlardan foydalanish, innovatsiya, rag'batlar, tadbirkorlik sub'ektlari.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini mustahkamlash, har tomonlama rivojlantirib borish, iqtisodiyotni xususan bozor munosabatiga o'tishni tezlashtiruvchi eng asosiy yo'llardan biri bu kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hisoblanadi. Shuning uchun ham tadbirkorlikni rivojlantirishga, uni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi, xususiy tadbirkorlikda tashabbus ko'rsatish, uni

rag'batlantirishga bag'ishlangan bir qancha qonun, farmon va qarorlar qabul qilindi. Mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy ijtimoiy islohotlarning tub negizini tadbirkorlik, omilkorlik va ishbilarmonlik xislatlarisiz tasavvur etish qiyin. Erkin bozor munosabatlarining keng ravnaq topishi kishilar hayotida, ularning turmush tarzida, ma'naviy va hayotiy ko'nikmalarida namoyon bo'lmoqda.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlanishi nafaqat iqtisodiyotni muttasil rivojlanishi, xo'jalik aloqalarini tuzatish, raqobatni rivojlantirish va iste'mol bozorini to'ldirish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy maqsadlarni ham ta'minlamoqda.

Mamlakatimizda kichik biznesni va xususiy tadbirkorlikni yanada barqaror qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xususiy mulkni himoya qilish va mulkdorlar huquqlarining kafolatlarini kuchaytirish, tadbirkorlik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash borasidagi ishlarni tashkil qilish tizimini tubdan takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar, shuningdek, tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy resurslar va ishlab chiqarish infratuzilmasidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish to'g'risida" 2019-yil 13-avgustdagi PF-5780-son Farmoni va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi huzuridagi Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2019-yil 13-avgustdagi PQ-4417-son qarorlari qabul qilingan.

Mamlakatimizni rivojlantirishni 2017-2021 yillarga mo'ljallangan harakatlar strategiyasida kichik biznes oldiga juda keng ko'lamli vazifalar qo'ydi. Ushbu vazifalarni samarali tarzda yechish uchun kichik biznes sub'ektlarini boshqarishda innovatsion faoliyatga katta ahamiyat qaratilgan. Faol tadbirkorlikni amalga oshirish uchun ham innovatsion tadbirkorlik bo'lishi kerak. Innovation faoliyat tadbirkorlik faoliyatining mohiyatini tashkil qilishi kerak. Sharafli nomga ega bo'lish uchun har qanday shaxs o'z ustida ishlashi, yangiliklarni qidirish, yaratishi, izlanishi lozim. Bozor iqtisodiyotidagi keskin raqobat kurashida engib chiqib, yashab qolaman degan tadbirkor innovatsion faol bo'lishi, innovatsion boshqaruvni amalga oshirishi kerak. Bu hayotiy zaruriyat

hisoblanadi. Innovatsiya –bu raqobat qonunidir, bozor iqtisodiyotining o'ziga hos xususiyati bo'lib, u-siz bozor tizimi hech qachon rivojlanmaydi.

Kichik biznes mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotining qariyb 60 foizini, sanoat mahsulotlari hajmining uchdan birini, qishloq xo'jaligi mahsulotining 98 foizini, investitsiyalarning yarmini ta'minlamoqda. Ko'pgina viloyatlarda eksportning 70-90 foizi aynan kichik biznesga to'g'ri keladi.

O'zbekiston iqtisodiy islohotlarning bosh maqsadi ochiq tashqi siyosatli, barqaror ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini kuchli demokratik huquqiy davlatni va fuqarolar jamiyatini qurish hisoblanadi. Respublikada bozor qayta o'zgartirishlari qat'iy va izchil amalga oshirilmoqda. Shu sababli ham, Respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun quyidagi sharoitlar yaratilgan:

1.Kichik biznes subyektlarining ro'yxatdan o'tish vaqti 30 daqiqani tashkil etadi. Yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tish uchun faqat bir dona, yuridik shaxs sifatida kichik korxonani ro'yxatga olishda esa - ikki dona hujjat talab etiladi.

2.Deyarli barcha tarmoqdagi kichik korxonalar kichik biznesni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishning muhim omili hisoblanadigan yagona soliq to'lovi stavkasi, realizatsiya qilingan tovarlar va xizmatlar hajmining 5% ni tashkil etadi. Shu bilan bir qatorda kichik biznes subyektlari uchun yagona ijtimoiy to'lovning amaldagi stavkasi 15% ni tashkil etadi.

3.Yangi tashkil etilgan chet el investitsiyasi ishtirokidagi ishlab chiqarish korxonalarga besh yil davomida ular ro'yxatdan o'tgan kunidagi soliq va majburiy to'lovlar stavkasini qo'llash huquqi beriladi. 2018-yildan boshlab 1 gektardan ko'proq yer maydoniga ega bo'lgan kichik korxonalar yagona yer solig'i to'lashi belgilab qo'yildi.

4.Kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash quyidagi yo'llar orqali amalga oshirilmoqda: banklar tomonidan imtiyozli stavkalar bo'yicha kreditlar berish;

tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasining tadbirkorlik faoliyatiga berilgan kredit mablag'larining 50% miqdoridagi kafillik va tijorat banklari kreditlari bo'yicha hisoblangan foiz xarajatlarini qoplash.

5.Tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga ma'sul institut tomonidan biznes manfaatlari himoyalangan. O'zbekistonda kichik biznes subyektlari faoliyatini rejadan tashqari tekshirish bekor qilindi, shuningdek birinchi marta sodir etilgan moliyaviy-xo'jalik huquqbuzarlik uchun tadbirkorlik subyektlari ma'muriy jarimalarning barcha turlaridan ozod etilgan.

6.Respublikaning barcha hududlarida tadbirkorlik subyektlariga davlat xizmatlarini ko'rsatuvchi "yagona darcha" tamoyili ostida faoliyat ko'rsatadigan markazlarda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlovchi markazlar tashkil qilingan. Tadbirkorlik faoliyatini endi boshlovchi subyektlar uchun o'zlarining biznes rejalarini tuzish, huquqiy va amaliy ko'mak berish, shuningdek faoliyatlari uchun zarur ma'lumotlarni olishlari uchun "biznes-inkubatorlar" tashkil etilgan.

7.Respublika bo'yicha tadbirkorlarga biznes yuritish bo'yicha o'quv kurslari, xususiylashtirilgan obyektlar bazasida loyihalar amalga oshirish, 5 yil muddatga nol stavkada ijara asosida yer maydonlari ajratish orqali yosh tadbirkorlar uchun klasterlar tashkil etildi.

OILAVIY TADBIRKORLIK VA UNING RIVOJLANTIRISHNING MUHIM JIHATLARI

Oilaviy tadbirkorlik- bir oila yoki oilaviy aloqalar bilan bo'g'langan kishilar guruhi tomonidan biznesni tashkil etish, uning aksiyalar nazorat paketini ushlab turish, faoliyatiga raxbarlik qilish

Hozirgi sharoitda oilaviy tadbirkorlikni tashkil etishning asosiy sabablari sifatida ko'plab jihatlarni ko'rsatish mumkin.Jumladan

•oila a'zolarining faoliyat yuritayotgan korxonadagi ish o'rinini yo'qotishi (masalan, korxonaning bankrot bo'lishi, qayta tashkil etilishi, xodimlarning rejadagi qisqartirilishi va h.k.). Natijada u o'z oila a'zolari bi;lan birgalikda tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yishga harakat qiladi.

•Oila boshlig'ining o'z ishini ochishi va unga oila a'zolarini ham jalb etishi. Bu o'rinda oila boshlig'i o'zining biznes-g'oyasi va tashabbusi asosida mustaqil ravishda oilaviy tadbirkorlik bilan shug'ullanishga o'tadi va oila a'zolarini ishchi sifatida yollaydi.

•Oila a'zolarining o'zaro xamkorligi va sherikligidagi shartnoma asosida tashkil etilishi. Bu o'rinda ma'lum moliyaviy va boshqa resurslarga ega bo'lgan oila a'zolari o'zaro kelishuv asosida hamkorlikdagi biznesga asos soladilar. Ularning mazkur biznesdagi ulushlari, huquq va majburiyatlari, vakolatlari shartnoma shartlari orqali belgilab beriladi. Albatta, yuqorida ko'rib chiqilgan kabi sabablar juda ko'p va turlicha bo'lishi mumkin. Ularning barchasi oilaviy tadbirkorlikning tashkil etish holati va darajasiga turlicha tasir ko'rsatadi.

Biznesni tashkil etish va yuritishning o'ziga hos shakli sifatida oilaviy tadbirkorlikning tarkib topishi va amal qilishi jarayoni ham bir qator muhim tamoillarga asoslanadi. Kuyda oilaviy tadbirkorlikning tarkib topish tamoyillarining maz,uniga to`xtalib o`tamiz.

-Tadbirkorlik faoliyatining maskur shaklida biznesning oila azolari yoki yaqin qarindoshlar tomonidan tashkil etilishi.

-oilaviy tadbirkorlikning tavakkalchilikka asoslanishi.

-oilaviy tadbirkorlikning o'z mulkiy javobgarligi ostida amalga oshirilishi.

-oilaviy tadbirkorlikning daromad (foyda) olish maqsadida amalga oshirilishi.

-oilaviy tadbirkorlikning tashabbuskorlikka asoslanishi.

-oilaviy tadbirkorlik ishtirokchilarning ixtiyoriyligiga asoslanishi.

-oilaviy tadbirkorlikning yuridik shaxs tashkil etgan yoki tashkil etmagan holda amalga oshirish mumkinligi.

Yuqoridagi fikir-mulohazalardan ko`rinadiki, bugungi kunda mamlakatimizda oilaviy tadbirkorlik tadbirkorlik faoliyatining muhim va istiqbolli shakllaridan biri hisoblanib, uni yanada rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan chora tadbirlar, yaratilayotgan imkoniyatlar pirovardida maskur soxaning iqtisodiyotdagi mavqeining mustaxkamlanishi haqida iqtisodiyotning barqaror o`shishini taminlashda sezilarli hissa qo`shishiga zamin yaratadi.

Milliy iqtisodiyotda tadbirkorlik shakllari tarkib topib, muvaffaqiyatli faoliyat ko`rsatib borar ekan , ularni maqsadga muvofiq ravishda tartibga solish hamda rivojlantirish zarurati vujudga keladi. Bunning uchun esa har bir muayyan tadbirkorlik shaklining tarkib topish taomillarini o`rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash va biznes muhitini yaxshilash bo'yicha amalga oshirilayotgan tub islohotlar natijasida, Jahon bankining "Biznes yuritish – 2020" hisobotida O'zbekiston 7 pog'onaga ko'tarilib, 69-o'rinni egalladi va dunyoning eng yaxshi 20 ta islohotchi davlati qatoridan joy oldi. Yangi korxona ochish qulayligi bo'yicha yurtimiz ilk bor dunyoda sakkizinchi o'ringa ko'tarildi. Bunday imkoniyatlar natijasida joriy yilning o'tgan 10 oyida 91 mingta yoki 2018-yilgiga nisbatan 2 barobar ko'p yangi tadbirkorlik subyekti tashkil etildi. Lekin hali soha rivoji yo'lida qilinadigan ishlar ham ko'pligini ta'kidlash joizdir. Jumladan, "Biznes yuritish – 2020" hisobotida ko'rsatilgan kamchiliklarni bartaraf etish, jumladan, yer ajratish, qurilish va mol-mulkni ro'yxatga olish borasida qulayliklar yaratish kerak. Shu bois ham tadbirkorlarga yerni onlayn auksion orqali berish, mulkni ro'yxatdan o'tkazish bo'yicha idoralararo elektron axborot almashinuvini ta'minlash zarurdir. Xorijiy tajriba asosida, mulkka bo'lgan

huquqni davlat ro'yxatidan mustaqil o'tkazishga mas'ul alohida tuzilma tashkil etish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi huzuridagi Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2019-yil 13-avgustdagi PQ-4417-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-avgustdagi "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasini tashkil qilish to'g'risida"gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 5-oktabrdagi "Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta'minlashga, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilishga va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo'shimcha choratadbirlar to'g'risida"gi farmoni.